

۱۵۵۱۸۹۱

۹۶/۱۱/۲

هو العليم

حقوق اجتماعی معلولان

دکتر روح الله ساعی شتربانی - ثریا محمودی - مہی رفعتی

سرشناسه: ساعی شتربانی، روح‌الله، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور: حقوق اجتماعی معلولان / روح‌الله ساعی شتربانی، ثریا محمودی، مهدی
رفعتی.

مشخصات نشر: تهران: دانژه، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۱۶۰ ص؛ ۵/۱۴×۱۱/۱۱ م.س.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۵۰-۱۸۳-۷

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: کنوانسیون بین‌المللی حقوق معلولان

International Convention on the Rights of Persons with Disabilities: موضوع

موضوع: معلولان -- حقوق مدنی -- همکاری‌های بین‌المللی

People with disabilities -- Civil rights -- International cooperation: موضوع

موضوع: معلولان -- وضع حقوقی و قوانین -- ایران

People with disabilities -- Legal status, laws, etc. -- Iran: موضوع

شماره افزوده: محمودی، ثریا، ۱۳۶۵ -

شماره افزوده: رفعتی، مهدی، ۱۳۵۸ -

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ ج۲ س/ک۶۳۷

ده بنوی دیویی: ۳۴۲/۰۸۷

نماریه شناسی ملی: ۴۹۲۷۵۶۸

حقوق اجتماعی معلولان

دکتر روح‌الله ساعی شتربانی-ثریا محمودی-مهدی رفعتی

صفحه آرا: فرزانه هاشمی

مدیر تولید: داریوش سازمند

ناشر: دانژه

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شریف

شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه

قطع: رقعی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۵۰-۱۸۳-۷

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

تهران: خیابان استاد مطهری - خیابان سلیمان خاطر (امیر اتابک) - کوچه اسلامی - شماره ۴/۲

کد پستی: ۱۵۷۸۶۳۵۸۳۱ | تلفن: ۸۸۸۴۶۱۴۸-۸۸۸۱۲۰۸۳ | تلفکس: ۸۸۸۴۲۵۴۳

تلفن دفتر پخش: ۶۶۴۷۶۳۷۵ - ۶۶۴۶۲۰۶۱ | فکس: ۶۶۴۷۶۳۸۹

۹	مقدمه
۱۵	فصل اول: بررسی اسناد بین‌المللی در خصوص حقوق معلولان
۱۷	گفتار اول: تعریف معلولیت و اسناد بین‌المللی
۱۸	۱- تعریف معلولیت در علامه حقوق معلولان
۱۹	۲- تعریف معلولیت در کنوانسیون حقوق معلولان
۲۰	۳- تعریف معلولیت در مصوبات سازمان بین‌المللی کار
۲۱	۴- تعریف معلولیت در مصوبات سازمان جهانی بهداشت
۲۲	گفتار دوم: موازین بین‌المللی حمایت از معلولان
۲۲	۱- اسناد عمومی
۲۶	۲- اسناد خاص
۲۶	الف) قطعنامه‌ها
۳۰	ب) کنفرانس‌های جهانی
۳۱	ج) قطعنامه‌های کمیسیون حقوق بشر
۳۳	چ) سمینارهای متخصصان (سازماندهی شده توسط سازمان ملل متحد)
۳۴	۳- آشنایی با کنوانسیون ملل متحد درباره حقوق معلولان (۱۳ دسامبر ۲۰۰۶)
۳۸	۴- معاهده مراکش در مورد تسهیل دسترسی نابینایان و کم‌بینایان
۴۱	فصل دوم: نگرشی بر حقوق اساسی معلولان
۴۳	گفتار اول: فرهنگ برابری نگر نسبت به معلولان
۴۴	۱- حق برابری
۴۸	۲- جامعه‌شناسی تبعیض
۴۹	۳- تبعیض علیه اشخاص معلول
۵۱	۴- توانبخشی معلولان
۵۶	مستندی از مناسب‌سازی محیط شهری برای معلولان (کشور آلمان)

- ۵- حق داشتن خانواده..... ۶۲
- ۶- حق آموزش..... ۷۱
- ۶-۱- حق آموزش در اعلامیه جهانی حقوق بشر..... ۷۲
- ۶-۲- حق آموزش در یونسکو..... ۷۴
- ۶-۳- ماهیت حق آموزش..... ۷۶
- ۶-۴- بررسی شاخصه‌های حق آموزش در راستای دستیابی به قواعد آن..... ۷۷
- ۱- در اختیار بودن..... ۷۸
- ۱- قابلیت دسترسی..... ۷۸
- ۱-۲- عدم تبعیض..... ۷۹
- ۲-۲- قانای دسترسی فیزیکی..... ۷۹
- ۳-۲- قابلیت دسترسی اقتصادی..... ۷۹
- ۳- قابل پذیرش در..... ۷۹
- ۴- انطباق پذیری..... ۷۹
- ۷- حق اشتغال..... ۸۰
- ۷-۱- مشکلات و موانع موجود در زمینه اشتغال معلولان..... ۸۱
- ۷-۲- ارائه پیشنهادهایی برای اشتغال معلولان..... ۸۳
- ۸- حق معلولان در استفاده از امکانات آموزشی..... ۹۰
- ۹- حق معلولان بر شرکت در زندگی فرهنگی جامعه و دسترسی به اطلاعات..... ۹۴
- فصل سوم: بررسی حقوق معلولان در ایران..... ۹۷**
- گفتار اول: اقدامات ایران در خصوص حقوق معلولان..... ۹۹
- ۱- تعریف معلولیت در قوانین ایران..... ۱۰۰
- ۲- اقدامات رفاهی ایران برای معلولان..... ۱۰۲
- الف) انجمن توانبخشی..... ۱۰۳
- ب) سازمان ملی رفاه نابینایان ایران..... ۱۰۴
- ج) سازمان ملی رفاه ناشنوایان ایران..... ۱۰۴
- ۳- تصویب قانون جامع حمایت از حقوق معلولان (۱۳۸۳)..... ۱۰۶
- ۴- حقوق شهروندی معلولان در ایران..... ۱۱۱
- گفتار دوم: بررسی عملکرد نهادهای دولتی و غیردولتی..... ۱۱۶
- ۱- اجرای حقوق معلولان توسط نهادهای عمومی و دولتی..... ۱۱۶
- ۲- اجرای حقوق معلولان توسط نهادهای غیردولتی..... ۱۲۲

- ۱۲۴ کیفیت آموزش نابینایان و کم‌بینایان
- ۱۲۴ ۳-۱- نیازهای ویژه آموزشی نابینایان و کم‌بینایان
- ۱۲۸ ۳-۲- دانش آموزان نابینا و کم‌بینا و مشکلات آموزشی و پرورشی
- ۱۲۹ ۴- بررسی گزارش ارائه شده ایران به کمیته کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت
- ۱۳۳ پیوست: معاهده مراکش در مورد تسهیل دسترسی نابینایان و کم‌بینایان
- ۱۴۹ منابع
- ۱۵۶ واژه‌نما

www.ketab.ir

معلول، توان یابی است که از فضای پاییزی، بهار می‌سازد.
در تداوم تلاش انسان‌دوستی، حق داشتن و به دست آوردن حق را برای
آن‌ها فرهنگ‌سازی کنیم.

مقدمه

ایده و نهاد حق، در برج نخست، بر پایه کرامت ذاتی انسان توجیه‌پذیر است. انسان بما هر از آن چنان ارزش و موقعیتی برخوردار است که به هیچ وجه نباید وسیله قرار گیرد و حق‌ها برای پاسداری از این ارزش و موقعیت در کارند. این توجیه خود به واسطه و از طریق اصل برابری انجام می‌گیرد. به دیگر سخن، ادعای مساوی بر ایده و نهاد حق این است که تمامی انسان‌ها فارغ از نژاد، ملیت، عقیده و مثل آن از یک سلسله حقوق برخوردارند، چون با هم برابرند. انسان‌ها با هم برابرند یا به بیانی دقیق‌تر باید برابری ارزشی داشته باشند، چون هر انسانی از آن جهت که انسان است از ارزش غایی برخوردار است و نمی‌توان او را وسیله برای اهداف دیگران قرار داد. این همان اصل کرامت ذاتی انسان است.^۱

در طول تاریخ بشری، معلولان همواره به عنوان مهم‌ترین دست‌رسانه پنداشته شده‌اند. برچسب‌هایی همچون مجنون، بیمار، ناتوان، ناقص‌الخلقه و استثنایی القابی بوده است که در طول زمان همراه با پیشرفت فرهنگ و علوم در جوامع، تحول یافته و به این گروه گفته شده است. بدون تردید و بنا بر شواهد مستند، ادیان توحیدی به دلیل دارا بودن ریشه‌ی وحیانی،

۱ - راسخ، محمد، "تئوری حق و حقوق بشر بین الملل"، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۴۱، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ۱۳۸۴، ص ۲۴.

همواره بهترین نگرش را نسبت به این قشر، ابراز داشته‌اند. براساس بینش توحیدی، نظام خلقت عالم بر اساس تفاوت‌ها بنا شده است. تفاوت‌هایی که در اصل وقتی از بالا به آن نگاه می‌کنیم، چون اجزایی از یک کل واحد هستند. علاوه بر آن همه هستی، تجلیات الهی بوده و هر مخلوقی در نوع خود بهره‌ای از کمال هستی بخش را در خود دارد.

مبانی حقوقی حمایت از معلولان جدای از مبانی حقوقی حمایت از سایرین نیست؛ چرا که حقوق معلولان جدای از حقوق سایرین نمی‌باشد. انسان حق دارد تا متفاوت باشد و با حیات متفاوتی جلوه کند. ماده ۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۰ دسامبر ۱۹۴۸) بیان می‌دارد که: تمام انبیا بشر آزادزاده شده در حرمت و حقوق با هم برابرند. عقلانیت و وجدان به آن‌ها ارزانی شده و هم است تا با یکدیگر عادلانه و برادرانه رفتار کنند. علی‌رغم بحث‌ها و سیاست‌مداران و قانونگذاران در خصوص احترام به حقوق معلولان و بیابان آن در قانون جامع حقوق معلولان (۱۳۸۳) و لایحه حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت که مشتمل بر ۳۵ ماده و ۱۰ فصل می‌باشد و کلیات آن در ۲۸ آذرماه سال ۱۳۹۶، با رأی موافق، ۲ رأی مخالف و یک رأی ممتنع از مجموع ۲۸ نماینده حاضر در جلسه، در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید و در واقع این لایحه برای تأکید بیش‌تر در حمایت از معلولان است، شهروندان جامعه را بر اشتباهات مغشوشی از تفاوت انسان‌ها دارند که گاهی تعجب‌آور است. درس است که امروزه ادبیات گسترده‌ای پیرامون مفهوم برابری و عدم تبعیض وجود دارد که تا حدی به دلیل رایج بودن این کلمه است و تا حدی نیز دربرگیرنده اهمیت این مفاهیم برای شهروندان است که به عنوان ایده‌ای به دنیای کنونی ما ربط دارد، اما انعکاس متفاوتی را در جامعه شاهد هستیم و استدلال خاصی را دنبال کرده و از مسئولیت‌هایی که برای وجود جامعه‌ای اخلاق مدار به عهده داریم، غافل هستیم.

تبعیض و طرد اجتماعی می‌تواند برای منافع معلولان ضرر داشته باشد.

شهروندی مدرن ذاتاً مساوات‌گرا است. اما این موضوع همیشه صادق نبوده است، بلکه با ایده‌پردازی‌ها برای اقلیتی خاص در جامعه، همه شمولى خود را از دست داده و قدرت زیاد استدلال اکثریتی را دامن زده و این استدلال‌ها منجر به رفتار نابرابر علیه آن‌ها در جامعه شده است، در نتیجه با پایداری حقوق اساسی‌اشان بر شرافت انسانی آن‌ها تعدی می‌شود و هزاران سال است که خودنمایی می‌کند که می‌توان آن را به مثابه سلسله ایره‌های گسترش‌یافته‌ای تصور نمود که به وسیله نیروی حرکت اکثریت پیش می‌رود و با مبنای انسانیت در تعارض است.

در جامعه‌ای با وجود انواع معلولیت‌ها، وجود اخلاق مشارکت، موقعیت فعالانه‌ای می‌طلبند به برتری، زندگی در جامعه‌ای با اقلیت‌های متفاوت با بی‌تفاوتی ناسازگار است. جاه‌طلبی پیشرو است که به عنوان بنیان زندگی خوب از سوی مسئولان اعمال شایسته برداشت‌های سطحی از معلولان از تفکر شهروندان به تدریج زدود و مغزها، گستره و عمق تفاوت‌های انسانی بازاندیشی شود.

هر فردی حق دارد که متفاوت باشد. تمرکز افکار بر خشونت و نادیده گرفتن تفاوت‌ها، نشانگر گسستی است که از سوی تعدادی از بازیگران اعمال می‌شود و در نتیجه فرصت برای به اجرا درآوردن شیوه‌های اجتماعی‌تر برای رشد و توسعه اقلیتی در جامعه محو می‌شود و رابطه تعارض‌آمیز میان انسان‌ها بستری برای شکستن آینده‌های برابری است. در این میان، برای رفع تبعیض‌ها، دولت باید ایفاگر نقشی باشد که در توسعه عمومی برای ارج نهادن به تفاوت‌ها و احترام به برابری انسان مؤثر بوده و به سمت فرآیند دیالکتیک کنترل پیشروی کرده و جامعه به اجتماعی نسبت به برابری برسد. متغیرهای متعددی برای توسعه آموزش عمومی در این حیطه وجود دارد و منطبق مساوات طلبانه دولت می‌تواند اذهان را از تفکر به شهروندی ثانویه به دور کند و با همگانی‌گرایی می‌توان نیروی بالقوه مساوات طلبانه را مجهز نموده و معیارهای اختصاصی و ویژه‌ای

که انسانیت را تعریف می‌کند، می‌تواند به طور فزاینده‌ای مناسب و کارکرد خود را در حوزه عمومی از دست بدهد و اتخاذ تحلیلی مناسب از تفاوت‌ها می‌تواند به مرور زمان تعارض‌ها را کاهش دهد و با چانه‌زنی اجتماعی، بدترین جنبه‌های نابرابری‌های فردی خنثی شود. اما در پس زبان بی‌طرفی، انواع فرضیات فرهنگی از سوی عده‌ای، برابری سازی را شوار کرده و در نتیجه حقوق مدنی و شهروندی معلولان تهدید می‌شود. باید این نکته را در اذهان تقویت کرد که هر اقلیتی تا زمانی که نشاندار است، وجود واقعی می‌یابد.

از مهم‌ترین دلایل اصلی پرداختن به مسأله معلولیت و معلولان، افزایش روز افزون تعداد افراد معلول در کشور ایران است که به علت عدم آگاهی از معلولیت، تبعیض و نابرابری نسبت به آن‌ها روا داشته می‌شود. موضوع حقوق انسانی افراد دارای معلولیت از بزرگترین چالش‌های جوامع امروزی است؛ چه با افزایش روز افزون میزان رشد ناتوانی و نیز رقم مطلق این افراد، ابعاد انسانی این پدیده بسیار وسیع‌تر از آنچه تصور می‌شود، می‌باشد.

آنچه در این میان اهمیت دارد برخورد حقوقی با این موضوع است و نه برخوردی از روی ترحم و اعطای هدف و مستمری به جهت رفع نیازمندی‌های قشری که اغلب از دسترسی حقوق اساسی خود، دور نگه‌داشته شده‌اند. اگر در روزگاران گذشته کم‌های مادی یا معنوی می‌توانستند کارساز باشند، دنیای امروز و نگرش دیگر این گونه کمک‌ها را کافی به مقصود نمی‌داند.

در ایران، با تمام تلاش‌هایی که از طرف معلولان برای احقاق حقوق خود صورت گرفته است اما برای رفع تبعیضات راهی بس طولانی در پیش است. این کتاب برای آشنایی افراد و به خصوص آگاهی معلولان از حقوق خود و همچنین شکل‌های مدنی فعال در حوزه معلولان از حقوق این قشر می‌باشد و سعی بر آن شده که "حق متفاوت بودن" به

گونه‌ای ملموس مطرح شود تا با استمرار این حق بتوانیم سهمی در نگاه زیبایی‌شناسانه شهروندان به مسئله معلولیت داشته باشیم. آنچه در جامعه امروز ایران اهمیت دارد، تشخیص و آگاهی از این تفاوت‌ها، شکستن دیوارهای نامرئی و تلاش برای داشتن رویکردی عقلانی در این خصوص و تحولی انسان‌مدار به سوی جامعه‌ای شهروندمدار است. جامعه و کلا و قضات هم باید در شکستن این دیوارهای نامرئی به عنوان قشری که نقش مهمی در جامعه برای احقاق حقوق و کرامت انسان ایفا می‌کنند، سهم شریک تا طین این صدا رساتر شود. چرا که بسیار دیده شده که به معلولان با مشکل تکم یا شنوایی در هنگام مراجعه به وکلا بهایی داده نمی‌شود که ناشی از ناآگاهی عمیق در جامعه است.

صدای همگان باید شنیده شود در واقع، وقتی معلولی درباره خود سخن می‌گوید به معنای آن است که در صد آن است تا نه تنها از حقوق خود دفاع کند، بلکه بر آن است تا حقوق خود را نیز به دیگران بشناساند.

مباحث این کتاب در سه بخش مطرح شده است. در بخش نخست به بررسی انواع اسناد بین‌المللی در خصوص حقوق معلولان پرداخته شده است. در ادامه و در بخش دوم انواع حقوق اساسی معلولان مورد بررسی قرار گرفته و سعی شده است که مطالب طور بیان شود که خواننده بعد از مطالعه کتاب، نگاه واقع‌بینانه به مسئله معلولیت در درک عمیق‌تری نسبت به مسائل و مشکلات این قشر داشته و اسباب ترس از ذهن جامعه به تدریج زوده شود. در نهایت، در بخش سوم، به بررسی آکادمیک ایران در خصوص رعایت حقوق اساسی معلولان از سوی دولت و سایر نهادها پرداخته می‌شود تا نقاط قوت و ضعف و انعکاس آن در احقاق حقوق معلولان آشکار شده و به درک بهتری نسبت به وضعیت موجود نائل آییم. لازم به یادآوری است که در بخش‌هایی از مباحث کتاب به مشکلات و چالش‌های نابینایان و کم بینایان پرداخته شده است. از آنجا که این کتاب، حاصل تلاش جمعی از پژوهشگران مؤسسه فرهنگی و هنری نابینایان بصیر

(تبریز) است، بر آن شدیم که به مشکلات این عزیزان و آگاهی در این خصوص نیز اشاره‌ای داشته باشیم.

www.ketab.ir